

Eliyaah — Lambarka Afraad

Addoonsi

Jeff Pippenger

2023-10-01

Markhaatiga Eliiyaah wuxuu bilaabmaa marka uu caddeeyo in aan roob jiri doonin, eraygiisa mooyaane, muddo saddex sano iyo badh ah.

Eliyaah kii reer Tishbe ahaa, oo ka mid ahaa dadkii degganaa Gilecaad, wuxuu Axaab ku yidhi, Rabbiga ah Ilaaha reer binu Israa'iil, kan aan hortiisa taaganahay, sida uu nool yahay, sannadahan ma jiri doonaan sayax iyo roob toona, in kastoo aanan ku iman doonin eraygayga mooyaane. 1 Boqorradii 17:1.

Saddexdaas sano iyo badhka ahi waxay matalaan taariikhda Tiyatira laga bilaabo 538 ilaa 1798. Sannadkii 1798, dhammaadka muddadii abaarta, Eliyaah wuxuu Axaab ugu yeedhay Karmel. Farriintii malaa'igta koowaad waxay ku dhawaaqday saacadda xukunka Ilaah Oktoobar 22, 1844. Farriintii malaa'igta koowaad waxay ahayd amarkii Axaab lagu faray inuu reer binu Israa'iil oo dhan ugu yeedho Karmel.

Oo waxaa dhacday, markii Axaab arkay Eliyaah, in Axaab ku yidhi isaga, Ma adigaa kii Israa'iil dhibaya? Oo isna wuu u jawaabay oo ku yidhi, Anigu ma aanan dhibin Israa'iil; laakiinse adiga iyo reerkii aabbahaa ayaa dhibay, maxaa yeelay, amarradii Rabbiga waad ka tagteen, adiguna waxaad raacday Bacaliim. Haddaba sidaas daraaddeed dir oo ii soo wada ururi Israa'iil oo dhan Buur Karmel, iyo nebiyadii Bacal oo afar boqol iyo konton ah, iyo nebiyadii geedaha Asheeraah oo afar boqol ah, kuwaas oo ka cuna miiska Yesebeel. Sidaas daraaddeed Axaab wuxuu u diray reer binu Israa'iil oo dhan, oo nebiyadiina wuxuu ku soo wada ururiyey Buur Karmel. Oo Eliyaahna wuxuu u soo dhowaaday dadkii oo dhan, oo wuxuu ku yidhi, Ilaa goormaad laba ra'yi u kala liicaysaan? Haddii Rabbigu yahay Ilaah, isaga raaca; laakiinse haddii Bacal yahay, markaas isaga raaca. Oo dadkiina eray qudha uma ay jawaabin. 1 Boqorradii 18:17–21.

Israa'iil oo dhammu waxay ku soo urureen Karmel wakhtigii Eliiyaah, taas oo iyaduna ka tarjumaysay taariikhdii William Miller markii saddexdii kaniisadood ee Muujintii cutubka saddexaad la isu soo wada ururiyey. Kaniisaddii markii hore cidlada ugu carartay sannadkii 538 si ay uga baxsato silcintii Yezebel, sida ay u taagan tahay kaniisadda Tu'atiira, waxay ka soo baxday cidlada iyadoo ah jiilkii loo qoondeeyey in lagu hor keeno farriintii Eliiyaah, taas oo uu matalayey William Miller. Markaasaa bahalkii dhulka afkiisa kala qaaday oo liqay daadkii silcinta ahaa ee iyada lagu soo diray kun iyo laba boqol iyo lixdan sannadood.

Dhulkiina ayaa caawisay naagtii, oo dhulkiina afkiisii buu kala qaaday, oo liqay daadkii uu masduulaagii afkiisa ka soo tuuray. Muujintii 12:16.

Waxsii sheegidda dhexdeeda, “hadalka qaran” waa falka ay sameeyaan hay'adihiisa sharci-dejinta iyo garsoorka, waxaana sannadkii 1789 Maraykanku dejiyey dukumentiga rabbaaniga ah ee ah

Dastuurka Maraykanka, isagoo sidaas ku ilaalinaya xuquuqda iyo xorriyadda lagama maarmaanka u ah in laga helo difaac ka dhan ah cadaadiska ay wadeen boqorradii Yurub iyo kaniisadda Kaatooligga ee riddada noqotay.

“Hadalka qaranku waa ficilka hay’adihiisa sharci-dejinta iyo garsoorka.” The Great Controversy, 443.

Sanadkii 1789, wax yar ka hor bilowgii doorkii nebiyadeed ee Maraykanka uu ku lahaa sidii boqortooyadii lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, wuxuu u hadlay sidii Wanka, laakiin marka sharciga Axadda la dejiyo, wuxuu u hadli doonaa sidii masduulaagii.

Oo haddana waxaan arkay bahal kale oo dhulka ka soo baxaya; oo wuxuu lahaa laba gees oo sida wan oo kale ah, wuuna u hadlay sidii masduulaagii. Muujintii 13:11.

Bilowga iyo dhammaadka bahalka dhulka waxaa lagu calaamadeeyaa hadalkiisa. Sannadkii 1798, Axaab wuxuu reer binu Israa’iil oo dhan ugu yeedhay Buur Karmel, halkaas oo Eliiyaah uu ku soo bandhigi doono imtixaan lagu caddaynayo kuwii daawanayay hortooda in Ilaaha Cibraaniyiinta iyo in kale ilaaha Yesebeel uu yahay Ilaaha runta ah. Yesebeel waxay lahayd afar boqol iyo konton nebiyo oo Bacal ah iyo afar boqol oo nebiyada geedaha ah. Ilaaha beenta ah ee Bacal wuxuu ahaa ilaah lab ah, ilaahadda beenta ah ee Cashtaroodna waxay ahayd ilaah dhedig ah.

Labadaas qaybood ee nebiyada beenta ah waxay metelaan isu-tegga kaniisadda iyo dawladda, waayo wax sii sheegidda marka nin iyo naag la wada metelo, naagtu waxay meteshaa kaniisad, ninkuna dawladda. Eliyaah waxaa ka tiro batay siddeed boqol iyo konton hal, isaga oo hor istaagaya isu-darka aan quduuska ahayn ee kaniisadda iyo dawladda, sida ay u metelaan ilaahyada beenta ah ee dhedigga iyo labka ah, iyo weliba guurka Axaab iyo Yesebeel. Tusaalaha Axaab iyo Yesebeel ee kaniisadda iyo dawladda wuxuu metelaa musuqmaasuqa geeska Jamhuuriyadda, Baacal iyo Cashtaroodna waxay metelaan musuqmaasuqa geeska Protestant-ka.

Arrintu waxay ahayd diidmadii Eliiyaah ee ka dhanka ahayd diinta musuqmaasuqsan ee Thyatira lagu matalay Muujintii cutubka labaad. Eliiyaah wuxuu matalayey Protestant, waayo qeexidda keliya ee Protestant waa qof ka mudaaharaada Rooma. Diidmada Eliiyaah waxay matalaysaa mudaaharaad ka dhan ah isku-darka kaniisadda iyo dawladda, kaas oo lagu dhammaystiro isbahaysiga aan quduuska ahayn ee u dhexeeya dawlad musuqmaasuqsan iyo kaniisad musuqmaasuqsan.

Habase ahaatee, waxaan kugu hayaa waxyaalo yar, maxaa yeelay waxaad u oggolaatay naagtaas Yesebeel, oo isu sheegta nebiyad, inay barato oo ay addoommadayda ku sasabto inay sino sameeyaan oo ay cunaan waxyaalaha sanamyada loo sadqeeyey. Oo waxaan siiyey wakhti ay sinadeeda uga tobadkeento; laakiin iyadu kama ay tobadkeenin. Bal eeg, waxaan ku tuuri doonaa sariir, iyada iyo kuwa la sinaystaana waxaan ku ridi doonaa dhib weyn, haddaanay ka tobadkeenin falimahooda. Muujintii 2:20–22.

Cuniddu waxay ka dhigan tahay farriinta aad aqbasho, farriin sanamyada loo sadqeeyeyna waxay ka dhigan tahay caqiidooyinka Kaatooligga, kuwaas oo ah astaanta qudheeda ee cibaadada karaahiyada ah ee sanamyada. Dadka Ilaah ee ku noolaa Qarniyadii Mugdiga waxay u yimaadeen

inay aqbalaan caqiidooyin badan oo jaahilnimo ah oo Kaatooliggu lahaa, gaar ahaan cibaadada qorraxda.

Sinnadu waa xiriir sharci-darro ah, oo si nebiyaysan u metesha nuxurka qudhiisa ee Dastuurku mamnuucayo; isu-geynta kaniisadda iyo dawladda. Axaab wuxuu ku jiray xiriir sharci-darro ah oo uu la lahaa Yesebeel, waayo isagoo ahaa boqorkii Israa'iil looma oggolayn inuu guursado amiirad gaal ah. Ciise wuxuu Yooxanaa Baabtiisaha u aqoonsaday Eliyaas, Yooxanaana isaguna wuxuu ka hor yimid isla xiriirkaas aan quduuska ahayn markii uu Herodos ku canaantay guursashadiisa Herodiyaas oo ahayd naagtii walaalkiis.

Waayo, Herodos wuxuu qabtay Yooxanaa, wuuna xidhay oo xabsi ku riday Herodiyaas aawadeed, oo ahayd naagtii walaalkiis Filibos. Waayo, Yooxanaa wuxuu ku yidhi, Sharci kuu ma aha inaad iyada haysato. Matayos 14:3, 4.

Is-horimaadkii Eliiyaah la galay Axaab iyo Yesebeel wuxuu sii-muujiyey is-horimaadkii Yooxanaa la galay Herodos iyo Herodiyaas, waayo labada xidhiidhba waxay mataleen xidhiidh sharci-darro ah oo u dhexeeya kaniisadda iyo dawladda. Wadajir ahaan waxay u taagan yihiin farriinta Eliiyaah ee boqolka iyo afar iyo afartan kun oo wajahaya baabtiisnimada (Yesebeel & Herodiyaas), tobanka boqor ee matala Qaramada Midoobay (Axaab & Herodos), iyo Maraykanka oo matala nebiga beenta ah (nebiyadii beenta ahaa ee Karmel iyo Salome, gabadhii Herodiyaas).

Muuqaalka nebiyadeed ee Karmel waxa ku jira difaacii Ilyaaas ee Dastuurka Maraykanka, kaas oo ku xardhan mabda'a kala-soocidda kaniisadda iyo dawladda.

Oo waxaa dhacday, markii Axaab arkay Eliiyaah, in Axaab ku yidhi isaga, Ma adigaa kan reer binu Israa'iil dhibaya? Isaguna wuu u jawaabay, Anigu reer binu Israa'iil ma aanan dhibin; laakiin adiga iyo reerkii aabbahaa ayaa dhibay, maxaa yeelay waxaad ka tagteen amarradii Rabbiga, oo waxaad raacday Bacaliim. 1 Boqorradii 18:17, 18.

Dastuurku wuxuu dejiyey in labada gees ee Jamhuuriyadnimada iyo Protestantism-ka ay mar walba kala gooni ahaan doonaan. Laakiin Muujintii waxay tilmaamaysaa in marka ugu dambaysta ah ee Maraykanku u hadlo sida masduulaagii, uu sidaas yeeli doono marka kiniisadaha riddada ah ee Maraykanku ay talada la wareegaan oo ay ku midoobaan dawlad riddada ah.

“Laakiin waa maxay ‘sanamka bahalka’? sideese loo samaynayaa? Sanamka waxaa sameeya bahalkii laba geesoodka lahaa, waana sanam u eg bahalka. Waxa kaloo loogu yeedhaa sanamka bahalka. Haddaba si aynu u ogaanno waxa sanamku la mid yahay iyo sida loo samaynayo, waa inaynu daraasaynaa sifooyinka bahalka laftiisa—baabasiimada.

“Markii kiniisaddii hore ay ku kharribtay ka leexashada fudaydkii injiilka oo ay aqbashay caadooyin iyo xaflado jaahilnimo ah, waxay lumisay Ruuxa iyo xoogga Ilaah; si ayse u maamusho damiirrada dadka, waxay doondoontay taageerada awoodda dowladeed. Natiijadii waxay noqotay baabbanimada, taas oo ah kaniisad gacanta ku haysay awoodda dawladda oo u adeegsatay sii waddida danaha iyada u gaarka ah, gaar ahaan ciqaabidda ‘bidcada.’ Si Maraykanku u sameeyo suuradda bahalka, waa in awoodda diineed ay si sidaas ah u maamusho dawladda madaniga ah in awoodda dawladdana kaniisaddu ay iyaduna u adeegsato

fulinta danaha iyada u gaarka ah.” The Great Controversy, 443.

Eliyaah oo Buurta Karmel joogay wuxuu matalay shaqadii Milleriyiinta, Milleriyiintuna waxaa loo dhisay inay ahaadaan nebiga runta ah marka loo eego kuwii dhowaan ka soo baxay saamayntii Kaatooligga, hase ahaatee iyagoo diiday nuurka malaa’igtii kowaad ayay doorteen inay ku noqdaan Rooma. Sidaas awgeed, farriintii malaa’igta labaad guggii 1844 waxay ka koobnayd aqoonsiga madaahibta Protestanka inay yihiin gabdhaha Baabuloon, iyo Milleriyiinta inay yihiin geeska Protestanka ee dhabta ah.

Markii Ilaah reer binu Israa’iil ee hore ka soo bixiyey addoonsigii Masar oo uu ka dhex mariyey biyihii Badda Cas, wuxuu bilaabay geeddi-socod tijaabo oo horusocod ah oo ku bilowday imtixaankii maannadii samada.

“Dusha sare waxaa ka ifaya iftiinkii urursanaa ee qarniyadii tagay. Qoraalkii illoobiddii Israa’iil waa la xafiday si naloo iftiimiyo. Wakhtigan Ilaah wuxuu gacantiisa u fidiyey inuu isu ururiyo dad ka imanaya quruun kasta, qabiil kasta, iyo af kasta. Dhaqdhaqaaqii imaatinka gudhiisa wuxuu u shaqeeyey dhaxalkiisa, sida uu ugu shaqeeyey reer binu Israa’iil markii uu Masar ka soo hoggaaminayey. Niyad-jabkii weynaa ee 1844 rumaysadka dadkiisa waa la tijaabiyey sida kii Cibraaniyiinta loogu tijaabiyey Badda Cas agteeda.” Testimonies, volume 8, 115, 116.

Niyad-jabkii Oktoobar 22, 1844, wuxuu horseeday fahamka meesha quduuska ah ee jannada, taas oo markaas soo bandhigtay imtixaanka Sabtida, sida imtixaankii maannadu u noqday kii ugu horreeyey ee taxane toban imtixaan ah oo loo dejiyey reer binu Israa’iil hore.

“Sayidku wuxuu i siiyey aragtidan soo socota sannadkii 1847, intii walaaluhu ku urursanaayeen Sabbadka, Topsham, Maine.

“Waxaannu dareennay ruux duco oo aan caadi ahayn. Oo intii aannu tukanaynay ayaa Ruuxa Quduuska ahi nagu soo degay. Aad baannu u faraxnay. Wax yar dabadeed waxaan ka go’nay waxyaalihii dunida, waxaana la igu duubay aragti ammaanta Ilaah ah. Waxaan arkay malaa’ig si degdeg ah iigu soo duulaysa. Si dhaqso ah bay dhulka iiga qaaday oo i geysay Magaalada Quduuska ah. Magaalada gudaheeda waxaan ku arkay macbud, kaas oo aan galay. Waxaan ka gudbay albaab ka hor intaan gaadhin daahii kowaad. Daahkan waa la qaaday, markaasaan u gudbay meesha quduuska ah. Halkaas waxaan ku arkay meesha fooma lagu gubo, laambadda toddobada iftiin leh, iyo miiska ay saarnayd kibistii tusidda. Markaan arkay ammaanta meesha quduuska ah dabadeed, Ciise wuxuu qaaday daahii labaad, aniguna waxaan u gudbay Quduuska Quduusiinta.”

“Meesha ugu quduusan waxaan ku arkay sanduuq axdi; korkiisa iyo dhinacyadiisaba waxa ku dahaarnaa dahabkii ugu saafsanaa. Labada daraf ee sanduuqa waxa joogay keruubyo qurux badan, baalashooduna way ku fidsanaayeen dusheeda. Wajiyadoodu waxay isu jeedeen midba midka kale, waxayna hoos u fiirinayeen. Malaa’igta dhexdooda waxa yiil foomiye dahab ah. Sanduuqa korkiisa, meesha ay malaa’igtu taagnaayeen, waxa ka muuqday ammaanno aad u ifaya, oo u ekaa carshi uu Ilaah ku deggan yahay. Ciise wuxuu taagnaa sanduuqa agtiisa, oo markii baryadii quduusiintu xaggiisa u soo kacayeen, foomii foomiyaha ku jiray ayaa qiiqi jiray,

isaguna wuxuu baryadooda ula kicin jiray qiiqa fooxa Aabbihiis. Sanduuqa dhexdiisa waxa ku jiray weelkii dahabka ahaa ee maannada, ushii Haaruun oo ubaxday, iyo looxyadii dhagaxa ahaa ee isu laabmayay sida buug. Ciise wuu furay, aniguna waxaan arkay Tobanka Amar oo ku qoran far Ilaah. Hal loox waxa ku yiil afar, kan kalena lix. Afarta looxii hore ku qornaa waxay ka sii iftiimeen lixda kale. Laakiin kii afraad, amarka Sabtida, ayaa dhammaantood ka sii iftiimay; waayo, Sabtida waxaa gaar loogu soocay in loo dhawro maamuuska magaca quduuska ah ee Ilaah. Sabtida quduuska ah waxay u muuqatay mid ammaanteedu weyn tahay—wareeg ammaani ah ayaana hareeraheeda oo dhan ku wareegsanaa. Waxaan arkay in amarka Sabtidu aan lagu qodbin iskutallaabta. Haddii lagu qodbay, sagaalka amar ee kale sidoo kale waa lagu qodbay; markaasna xor baynu u nahay in aynu dhammaantood jebinno, sida aynu kan afraadba u jebin lahayn. Waxaan arkay in Ilaah uusan beddelin Sabtida, waayo isagu marnaba ma beddelo. Laakiin baadarigu isagaa ka beddelay maalintii toddobaad una beddelay maalinta koowaad ee toddobaadka; waayo, isaga ayaa loo dejiyey inuu beddelo wakhtiyada iyo sharciyada.” Early Writings, 32.

Markii Protestant-ku ka soo bexeen Wakhtiyadii Mugdiga ahaa sannadkii 1798, oo kitaabkii Daanyeel la furay, boqortooyadii lixaad ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah, bahalkii dhulka ee labada gees lahaa ee Muujintii cutubka saddex iyo tobnaad, wuxuu bilaabay socodkiisii dhex marayey taariikhda waxsii-sheegidda. Protestantnimada waxaa lagu aasaasay dukumenti quduus ah oo la yidhaahdo Kitaabka Quduuska ah, Jamhuuriyadduna waxaa lagu aasaasay dukumenti quduus ah oo la yidhaahdo Dastuurka. Ilaah wuxuu kaniisaddiisii cidlada ku jirtay ka soo bixiyey Wakhtiyadii Mugdiga ahaa, laakiin sida ay ahayd reer binu Israa’iil hore intii lagu jiray addoonsigii Masar, amarkii Sabtidu waa la illoobay. Sida ay Israa’iil uga tallaabeen Baddii Cas iyagoo ku sii jeeda bixintii sharciga ee Siinay, ayaana Israa’iilta casriga ahi uga tallaabeen Badweynta Atlaantik iyagoo ku sii jeeda Oktoobar 22, 1844, halkaas oo sharcigu mar kale lagu muujin lahaa. Rabbigu mar kale wuxuu soo kicinayey qoom uu noqon doono kuwa lagu aamminto sharcigiisa, kuwa lagu aamminto waxyiigiisa waxsii-sheegidda, oo qaadi doona khamiiska Protestantnimada. Israa’iiltii hore waxaa la siiyey labada loox ee Tobanka Amar inay calaamad u ahaadaan hawshooda ah inay noqdaan kuwa lagu aamminto sharcigiisa, Israa’iilta casrigana waxaa la siiyey labada loox ee Xabaquuq inay calaamad u ahaadaan hawshooda ah inay noqdaan kuwa lagu aamminto Eraygiisa waxsii-sheegidda.

Israa’iil-ka casriga ah waxaa laga rabay inuu qaado labada qaybood ee labada looxba intuu dunida u gudbinayo farriinta malaa’igta saddexaad, taas oo ah farriinta ay ku dhawaaqaan kuwa sita khamiiska Protestantism-ka. Protestantism-kii ka soo baxay Qarniyadii Mugdiga ahaa markaas wuu dhammaystirnayn, sida Israa’iilkii qadiimiga ahaa uu u ahaa intay ka gudbyeen Badda Cas. Protestantism-ku wuxuu qirtay halku-dhigga ah Kitaabka Quduuska ah iyo Kitaabka Quduuska ah oo keliya, hase ahaatee wuxuu lahaa faham aan dhammaystirnayn oo ku saabsan Erayga Ilaah sababo la xiriira qarniyo uu ku nafaqaysanaa caqiidooyinka jaahiliga ah ee Roman Catholicism-ka (waxyaalihii loo sadqeeyey sanamyada). Ilaah wuxuu u qoondeeyey in Protestant dhab ahi uu matalo Erayga Ilaah oo dhan sida uu u astaysan yahay “sharciga iyo nebiyada,” labada qaybood ee labada loox oo matala labadaba shaqada dadka Ilaah iyo dabecadda Ilaah. Hawsha malaa’igta koowaad waxay ahayd inay soo saarto dad Protestant ah oo dhab ah kuwaas oo ahaan doona kuwa

lagu aamminto sharcigiisa iyo Eraygiisa nebiyadeed.

“Ilaah wuxuu kaniisaddiisa wakhtigan ugu yeedhay, sidii uu reer binu Israa’iil hore ugu yeedhay, inay dunida dhexdeeda u istaagto iftiin ahaan. Isagoo adeegsanaya mindida xoogga badan ee runta ah—farriimaha malaa’igta koowaad, tan labaad, iyo tan saddexaad—ayuu iyaga kaga soocay kaniisadaha iyo dunidaba, si uu ugu soo dhoweeyo quduusnimo gaar ah xaggiisa. Wuxuu ka dhigay kuwo lagu aamminay sharcigiisa, wuxuuna ku wareejiyey iyaga runaha waaweyn ee wax sii sheegidda ee wakhtigan quseeya. Sida hadalladii quduuska ahaa ee lagu aamminay reer binu Israa’iil hore, kuwanu waa ammaano quduus ah oo ay tahay in dunida loo gaadhsiiyo. Saddexda malaa’igood ee Muujintii 14 waxay matalaan dadka aqbalada iftiinka farriimaha Ilaah oo u baxa sidii wakiilladiisa si ay digniinta uga dhawaaqaan dhererka iyo ballaadhka dhulka oo dhan.” Testimonies, volume 5, 455.

Digniinta ay tahay in ay ku dhawaaqaan kuwa loo aqoonsaday inay yihiin kuwii lagu aamminay labada qaybood ee labada loox waxay ka gees tahay qaadashada calaamadda Kaatooligga. Mudaaharaadkaasu wuxuu ka dhan yahay xiriirka sharci-darrada ah ee Axaab iyo Yesebeel, waxaana uu Eliyaas ku matalay Buur Karmel dusheeda. Bixinta labada loox ee dhagaxa ah ee Buur Siinay waxay astaan u ahayd bixinta labada loox ee maro ee Xabaquuq taariikhda 1842 ilaa 1849. Labada loox ee Xabaquuq waa astaanta xiriirka axdiga ah ee u dhexeeya Ilaah iyo dadkiisa Borotestanka ah. In la diido looxyadaas waxay la mid noqon lahayd sidii reer binu Israa’iil hore ay u diideen sharciga Ilaah.

Milleriyyintu waxay galeen Quduuska ugu Quduusan oo waxay heleen iftiinka Sabtida, hase yeeshee habkii imtixaanku weli ma uu dhammayn. Isla mar ahaantaana geeska Jamhuuriyadnimadu wuxuu ku sii socday isla taariikhdaas qudheeda. Labada geesna waxay gaadhi lahaayeen calaamad muhiim ah intii ay wada socdeen sannadkii 1863.

Farriintii Eliyaas ee Miller waxay dhalisay hab isdaahirin oo si tartiib-tartiib ah u socda, ujeeddadiisuna ahayd in la aasaaso geeska Protestant-ka; isla taariikhdaas gudaheedna geeska Jamhuuriga wuxuu ku lug lahaa hab horumar siyaasadeed oo tartiib-tartiib ah. Labada geesba waxay saaran yihiin isla bahalka dhulka, sidaas daraaddeed waa inay si wadajir ah ugu socdaan dhammaan taariikhda bahalka dhulka.

Astaanta nebinnimada ee ugu horraysa ee geeska Jamhuuriga ee bahalka dhulka waxay ahayd ficilka ah in Dastuurka lagu dhaqan geliyo hadal ahaan sannadkii 1789. Sannadkii 1798, (wakhtiga dhammaadka marka kitaabka Daanyeel la furfuray), bahalka dhulku wuxuu hadli lahaa markii ugu horraysay isagoo ah boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah. 1798 wuxuu ahaa bilowgii Maraykanka isagoo ah boqortooyada lixaad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, hadalkii dhacay bilowgii taariikhda bahalka dhulka ee 1798-na wuxuu tusaale u ahaan lahaa markii ugu dambaysay ee boqortooyada lixaad hadli doonto, wakhtigaasna waxaa lagu metelay codka masduulaagga. Marka aynu tixgelinno sharciyadii uu geeska Jamhuurigu ku meel mariyey Maraykanka sannadkii 1798, waa in aynu filannaa in aynu ku aragno hordhac-tusaalayn sharciyada la meel marin doono iyadoo lala xiriirinayo sharciga Axadda marka Maraykanku u hadlo sida masduulaag. Marka aynu tixgelinno afarta sharci ee soo socda, isweydii haddii afarta sharci ee la meel mariyey 1798 ay leeyihiin saxiixa nebinnimo ee Alfa iyo Oomega?

Sanadkii 1798, Maraykanku wuxuu meel mariyey sharciyo dhowr ah oo muhiim ah oo loo yiqiin Alien and Sedition Acts. Sharciyadani waxay ahaayeen afar sharci oo taxane ah oo uu ansixiyey Kongarees uu maamulayey xisbiga Federalist, isla markaana uu saxeexay Madaxweyne John Adams, madaxweynihii labaad ee Maraykanka ahaa iyo madaxweyne-ku-xigeenkii hore ee George Washington.

Sharciga Jinsiyad-siinta: Sharcigani wuxuu muddada deggenaanshaha ee looga baahan yahay muhaajiriinta si ay u noqdaan muwaadiniinta Maraykanka ka kordhiyey 5 sano ilaa 14 sano. Ujeeddadiisa ugu weyn waxay ahayd in la xaddido saameynta muhaajiriintii dhawaan timid, kuwaas oo badanaa la safnaa xisbiga mucaaradka, ee Democratic-Republicans.

Xeerka Saaxiibbada Ajnabiga ah: Xeerkani wuxuu madaxweynaha u oggolaaday inuu masaafuriyo dadka aan muwaadiniinta ahayn ee loo arko inay khatar ku yihiin amniga Maraykanka xilliga nabadda. Wuxuu madaxweynaha u saamaxay inuu xiro oo masaafuriyo qof kasta oo aan muwaadin ahayn oo uu u arko mid halis ah.

Xeerka Cadowga Shisheeyaha ah: Sharcigani wuxuu dhigayay in la qabto, la xakameeyo, lana masaafuriyo muwaadiniinta ka soo jeeda dalalka dagaalka kula jira Maraykanka. Waxaa la meel mariyey isagoo ah tallaabo taxaddar ah intii lagu jiray jawigii kacsanaa ee dabayaaqadii sannadihii 1790-meeyadii.

Xeerka Kicin-Diidka: Kanu waa kan ugu muranka badan Xeerarka Shisheeyaha iyo Kicin-Diidka. Waxa uu ka dhigay dambi ciqaabeed in la daabaco qoraallo “been ah, fadeexad ah, oo xaasidnimo leh” oo ka dhan ah dowladda ama saraakiisheeda, iyada oo ujeeddadu tahay in sumcaddooda la dilo ama sharaf-dhac lagu rido. Dhaleeceeyayaashu waxay tani u arkeen weerar toos ah oo ka dhan ah xorriyadda hadalka iyo tan saxaafadda.

Xeerarkii Alien and Sedition aad bay u muran badnaayeen, waxayna keeneen mucaaradad xoog leh oo ka timid Democratic-Republicans, kuwaas oo rumaysnaa in sharciyadani ku xadgudbayeen xuquuqaha aasaasiga ah ee Dastuuriga ah isla markaana lagu bartilmaameedsanayay xisbigooda siyaasadeed. Waxay ku doodayeen in sharciyadu ay xadgudub ku ahaayeen Wax-ka-beddelka Koowaad, kaas oo ilaaliya xorriyadda hadalka iyo tan saxaafadda. Ugu dambayntii, sharciyadani waxay door ka ciyaareen doorashadii 1800, markaas oo Thomas Jefferson iyo Democratic-Republicans ay ku guulaysteen madaxtinnimada iyo Kongareeska, taas oo horseeday in la laalo Xeerka Sedition.

Xisbiga Dimuqraadi-Jamhuuriga waxa uu aaminsanaa in sharciyadani ay ku xadgudbayaan xuquuqaha aasaasiga ah ee Dastuurku dhowrayo, waxaana ay sidoo kale rumaysnaayeen in sharciyadu ay beegsanayeen xisbiga siyaasadeed ee mucaaradka ah. Waxba ma tarayso in sharciyadan la laalay ama ay markii dambe dhaceen, Alfa iyo Oomega waxay dhammaadka ku muujisaa bilowga. Taariikhda dhexdeeda oo sharciyadani lagu meel mariyey ama “lagu hadlay” si ay sharci u noqdaan, xisbiga Federaalka waxa ka soo horjeeday xisbi la odhan jiray Dimuqraadi-Jamhuuriyiin. Isbeddelka xisbiga Dimuqraadi-Jamhuuriga ayaa ugu dambayntii dhalinaya xisbiga Jamhuuriga. Xisbi siyaasadeed oo ugu horrayn isugu ururay mowqif ka soo horjeeda addoonsiga.

Taariikh-yahannadu waxay 1863 u aqoonsadaan inay tahay barta dhexe ee saxda ah ee dagaalkii sokeeye, dagaal ku salaysnaa arrinta addoonsiga. Sannadka 1863 sidoo kale waa calaamad-jid u ah kuwa cusub ee calanka u sida geeska Protestant-ka, kuwaas oo markaas diiday waxsii sheegistii ugu horraysay ee waqtiga ahayd ee ay malaa'iguhu siiyeen Miller (waxsii sheegista “todobada jeer” ee ku jirta Laawiyiintii labaatana iyo lix). Ma noqon kartaa iska-waafaqid fudud in waxsii sheegista toddobada jeer ay si gaar ah ugu salaysan tahay sharciyada addoonsiga ee lagu dejiyey cutubka ka horreeya ee Laawiyiintii? “Habaarka” lagu tilmaamay “todobada jeer” wuxuu ahaa ballanqaadka ah in haddii sharciyada axdiga ee cutubka shan iyo labaatanaad la caasiyo, Israa'iil ay markaas taariikhdeeda ku dhammaan doonto iyadoo ku noqonaysa addoonsigii laga soo bixiyey markii ay safarkeeda ka billowday Badda Cas.

Laga soo bilaabo 1798 ilaa 1863, xisbigii siyaasadeed ee ahaa Xisbiga Dimuqraadiyiinta–Jamhuuriga wuxuu soo maray taxane sifaynno ama gariirro ah. Laga soo bilaabo 1798 wixii ka dambeeyey, oo gaar ahaan laga bilaabo 11-ka Agoosto, 1840, ilaa 1863, dhaqdhaqaaqii Millerite-ku wuxuu soo maray taxane sifaynno iyo gariirro ah.

Xisbiga Dimuqraadiyiinta–Jamhuuriga, oo ka mid ahaa xisbiyadii siyaasadeed ee hore ee Maraykanka, si toos ah uguma beddelmin Xisbiga Jamhuuriga ee casriga ah sida uu maanta u jiro. Halkii, wuxuu maray isbeddello iyo kala qaybsamo isdaba joog ah muddo ka dib, taas oo ugu dambayntii horseeday samaysanka dhowr xisbi siyaasadeed oo kala duwan ka hor soo ifbaxa Xisbiga Jamhuuriga.

Xisbiga Dimuqraadiyiinta–Jamhuuriga, oo badanaa lala xiriiriyo Thomas Jefferson iyo James Madison, waxaa la aasaasay dabayaaqadii qarnigii 18aad isagoo jawaab u ah Xisbiga Federaalka. Dimuqraadiyiinta–Jamhuuriga waxay taageersanaayeen fasiraad adag oo Dastuurka ah, xuquuqda dawlad-goboleedyada, iyo danaha beeraleeyda.

Si kastaba ha ahaatee, marka la gaadhay sannadihii 1820meeyadii, Xisbiga Democratic-Republican wuxuu bilaabay inuu ku kala jabto khadad goboleed iyo kuwo fikradeed. Kala-qaybsankii ugu weynaa wuxuu dhacay intii lagu jiray Xilligii Dareennada Wanaagsan (1817–1825), markii ay jirtay maqnaansho mucaaradad xooggan oo ka dhan ah madaxtinnimada James Monroe. Muddadan degganaanshaha siyaasadeed waxay gacan ka geysatay hoos u dhaca Xisbiga Democratic-Republican. Ugu dambayntii xisbigu wuxuu u kala jabay garabo dhowr ah, wuxuuna isu beddelay kooxahan siyaasadeed ee soo socda:

Xisbiga Dimuqraadiga: Taageerayaashii Andrew Jackson, oo noqday madaxweynihii toddobaad sannadkii 1829, ayaa aasaasay Xisbiga Dimuqraadiga. Dimuqraadiyiintii Jackson waxay taageersanaayeen awood fulineed oo xooggan, fidinta dhanka galbeed, iyo ballaarinta xuquuqda codbixinta ee ragga caddaanka ah.

Xisbiga Jamhuuriga Qaranka: Xisbigan wuxuu soo baxay isaga oo jawaab u ah madaxtinnimadii Andrew Jackson, dabadeedna wuxuu la midoobay kooxo kale oo Jackson ka soo horjeeday si uu u noqdo Xisbiga Whig. Jamhuuriyiinta Qaranku guud ahaan waxay aad u taageersanaayeen dawlad federaal ah oo xooggan iyo horumarinta dhaqaalaha.

Xisbiga Ka-hortagga Masonic: Kanu wuxuu ahaa xisbi siyaasadeed oo cimri gaaban lahaa oo soo baxay 1820-meeyadii, ugu horrayn isagoo ka falcelinaya welwel laga qabay saameynta ururka sirta ah ee walaaltinnimada Masonic. Wuxuu ku biiray xubno hore uga tirsanaa Dimuqraadiyiintii-Jamhuuriga qaarkood.

Xisbiga Whig: Waxaa la aasaasay 1830-meeyadii, Whigs-ku waxay ka koobnaayeen Jamhuuriyiin Qaran oo hore, Anti-Masons, iyo kooxo kale oo mucaarad ah. Waxaa lagu gartay ka soo horjeedkooda siyaasadaha Jacksonian, taageeradooda dowlad dhexe oo xooggan, iyo dhiirrigelintooda horumarinta warshadaha iyo dhaqaalaha.

Xisbiga Jamhuuriga ee casriga ah waxaa la aasaasay 1850-meeyadii isagoo jawaab toos ah u ahaa xiisadihii qaybsanaanta ku salaysnaa ee sii kordhayay ee ku saabsanaa addoonsiga. Wuxuu soo jiidatay Whigs-kii hore, Dimuqraadiyiintii ka soo horjeeday addoonsiga, Free Soilers, iyo kuwo kale oo ka soo horjeeday fidinta addoonsiga ee dhulalka cusub. Musharraxii ugu horreeyey ee madaxweyne ee Jamhuuriga, John C. Fremont, wuxuu ku tartamay doorashadii 1856, musharraxii ugu horreeyey ee xisbigu ku guulaystana, Abraham Lincoln, waxaa la doortay 1860. Sidaas darteed, Xisbiga Jamhuuriga wuxuu u soo baxay si ka madax-bannaan hannaankii Dimuqraadi-Jamhuuriya, wuxuuna yeeshay dhabbo gaar ah taariikhda siyaasadda Maraykanka.

Sannadkii 1860, xisbiga Jamhuuriga wuxuu doortay madaxweynihii ugu horreeyey. Wuxuu ku dhisnaa isbahaysi xisbiyo siyaasadeed ah oo ka soo horjeeday addoonsiga. Sannadkii 1863 Baaqa Xorayntu wuxuu addoonsiga “ku hadlay” inuu jiritaankiisa ka baxo. Sannadkii 1863 geeskii Jamhuuriga, oo markaas uu metelayey xisbiga Jamhuuriga, ayaa addoonsiga “ku hadlay” inuu jiritaankiisa ka baxo, halka geeskii Protestant-kuna uu joojiyey inuu noqdo dhaqdhaqaaq oo uu noqday kaniisadda Seventh-day Adventist. Dhaqdhaqaaqii Millerites si sharci ah oo rasmi ah ayuu u dhammaaday bishii Maajo ee 1863, oo sannadkaas ayaa dhaartii Muuse, waxsii sheegiddii addoonsiga, la diiday. Kii dheg leh, ha maqlo.

Marxaladdan waxa laga yaabaa inay waxtar yeelato in la bixiyo dulmar kooban oo ku saabsan “dhaarta Muuse” sida uu ugu magacaabay nebiga Daanyeel.

Haa, reer binu Israa’iil oo dhammu waxay ku xadgudbeen sharcigaaga, iyagoo ka leexday si aanay codkaaga u addeecin; sidaas daraaddeed inkaartu waxay nagu soo degtay, iyo dhaartii ku qoran sharcigii Muuse, addoonkii Ilaah, maxaa yeelay, annagu isaga ayaan ku dembaabnay. Daanyeel 9:11.

William Miller oo uu hanuuninayey Jibriil iyo malaa’ig kale intuu baranayay Erayga Ilaah, ayaa markii ugu horraysay loo horseeday “toddobada wakhti” ee Laawiyiintii lix iyo labaatan. Markhaatiga Miller wuxuu yahay in, daraasaddiisii Kitaabka Quduuska ah, uu ka bilaabay kitaabka Bilowgii, sidaas daraaddeedna si cad ayuu ku yimid Laawiyiintii ka hor intuuusan gaarin laba kun iyo saddex boqol oo sannadood ee Daanyeel cutubka siddeedaad aayadda afar iyo tobnaad. Wuxuu si gaar ah u adeegsaday Kitaabka Quduuska ah iyo concordance-ka Cruden.

Konkordanskii Cruden ma laha tixraacyo ku saabsan ereyada Cibraaniga ama Giriigga ee dabadeed loo turjumay Ingiriisiga Kitaabka King James. Miller waxa uu u arkay “macnaha guud” ee tuduca

uu baranayey inuu hanuun u noqdo fahamkiisa erey ama tuduc Qorniinka ka mid ah. Marka ay timaaddo fahamkiisa ku saabsan “toddobada wakhti,” aad bay u fududahay in la arko in macnaha guud ee “toddobada wakhti” ee cutubka lix iyo labaatanaad ee Laawiyiintii uu yahay cutubka shan iyo labaatanaad.

Cutubka shan iyo labaatanaad wuxuu qeexayaa nasashada dhulka, Yubiliiga, iyo qawaaniinta addoonsiga. Qawaaniinta cutubka shan iyo labaatanaad waxay ka mid yihiin “sharcigii Muuse, addoonkii Ilaah,” kaas oo keena barako haddii la addeeco iyo “habaarka” haddii la caasiyoobo. Cutubka lix iyo labaatanaad, habaarka “toddoba jeer” wuxuu la mid yahay laba kun iyo shan boqol iyo labaatan sannadood, waxaana lagu soo bandhigayaa macnaha cad ee qawaaniinta nasashada dhulka iyo mabaadi’da addoonsiga. Cutubka lix iyo labaatanaad, ciqaabta waxaa loogu yeedhaa “muranka axdigayga.”

Markaas aniguna waxaan idinkula socon doonaa colnimo, oo waxaan idinku ciqaabi doonaa weliba toddoba jeer dembiyadiinna aawadood. Oo waxaan idinku soo dejin doonaa seef ka aar-gudan doonta muranka axdigayga; oo markaad magaalooyinkiinna isku soo ururtaan ayaan belaayo idinku dhex diri doonaa; oo idinkana waxaa laydiin gelin doonaa gacanta cadowga. Laawiyiintii 26:24, 25.

Marka laga eego macnaha guud, “axdiga” Ilaah uu “dacwadda” ka qabo wuxuu ahaan lahaa axdigii hore loogu soo xigtay cutubka shan iyo labaatanaad. Ciqaabta toddobada jeer ah waxaa lagu magacaabaa “dacwadda” “axdiga” Ilaah, “habaarka” ku lammaanna waa in reer binu Israa’iil “lagu gacangelin doono gacanta” cadaawayaashooda, oo marka ay galaan dalka cadaawayaashooda, (sidii Daanyeel ahaa) reer binu Israa’iil waxay noqon doonaan addoommada cadaawayaashooda.

Markii Muuse qorayay Laawiyiintii lix iyo labaatan, reer binu Israa’iilkii hore waxay hadda ka soo badbaadeen addoonsigii Masar, mabaadi’da addoonsigana ee lagu matalay cutubka shan iyo labaatan waxay keeni lahaayeen ama barako ama habaar. Reer binu Israa’iilkii hore weligood ma ay ku dhaqmin xeerarkii Yubiliiga, ugu dambayntiina boqortooyooyinkii woqooyi iyo koonfurba waa la kala firdhiyey “toddoba goor” si loo oofiyo wixii Daanyeel ugu yeedhay “habaarkii Muuse.”

Xidhiidhigii axdiga ahaa ee u dhexeeyey Ilaah iyo Israa’iil, oo ku bilaabmay addoonsigoodii Masar, wuxuu ku dhammaaday addoonsigoodii Ashuur iyo Baabuloon. “Toddobadii jeer” ee ka gees ahaa boqortooyadii woqooyi waxay dhammaadeen 1798, oo “toddobadii jeer” ee ka gees ahaa boqortooyadii koonfureedna waxay dhammaadeen 1844. Barta bilowga ee labadaas xilli ee toddobada jeer ah waxaa lagu calaamadeeyey Ishacyaah cutubka toddobaad, iyadoo wax sii sheegid ah oo lixdan iyo shan sannadood ah uu Ishacyaah ugu dhawaaqay Boqor Axaas oo Yahuudah ah sannadkii 742 BC.

Waayo, madaxa Suuriya waa Dimishaq, oo madaxa Dimishaqna waa Resin; oo shan iyo lixdan sannadood gudahood Efrayim waa la jebin doonaa, si uusan dad u ahaan. Oo madaxa Efrayim waa Samaariya, oo madaxa Samaariyana waa ina Remalyaah. Haddaad rumaysan weydaan, hubaal idinna lama adkayn doono. Ishacyaah 7:8, 9.

Ishacyaah wuxuu aqoonsaday in “gudahood” shan iyo lixdan sannadood laga bilaabo wakhtigii wax sii sheegidda la soo bandhigay 742 BC, boqortooyada woqooyi la jebin doono. Sagaal iyo toban sannadood ka dib, 723 BC, boqortooyada woqooyi ee Israa’iil waxaa maxaabiis ahaan u kaxeystay boqorkii Ashuur, afartan iyo lix sannadood ka dibna boqorkii Baabuloon wuxuu boqortooyada koonfureed ee Yahuudah u kaxeystay maxaabiis ahaan 677 BC. Wax sii sheegidda shan iyo lixdanka sannadood waxay soo saartaa lix calaamadood oo taariikheed. Ta hore waa 742 BC, markaas oo saadaashu la soo bandhigay. Sagaal iyo toban sannadood ka dib, 723 BC, boqortooyada woqooyi waxaa maxaabiis ahaan u kaxeystay reer Ashuur. Afartan iyo lix sannadood ka dib, 677 BC, boqortooyada koonfureed waxaa maxaabiis ahaan u kaxeystay reer Baabuloon. Markaas labada kun iyo shan boqol iyo labaatanka sannadood ee ugu horreeyey, oo ka bilaabmay 723 BC, waxay ku dhammaadeen 1798. Dabadeed 1844, labada kun iyo shan boqol iyo labaatanka sannadood ee ka bilaabmay 677 BC ayaa soo gebogeboobay. Laga bilaabo 1844, saadaashu waxay sii fidsanayd sagaal iyo toban sannadood ilaa 1863 si loo dhammaystiro qaab-dhismeedka wax sii sheegidda oo dhan; waayo markii Alfa iyo Oomeega ay calaamadiyeen sagaal iyo toban sannadood si ay u bilaabaan qaab-dhismeedka wax sii sheegidda, waa inay jiraan sagaal iyo toban sannadood si loo gaaro dhammaadkiisa.

Reer binu Israa’iil ayaa laga samatabbixiyey addoonsigii Masar, hase yeeshee caasinimo daraaddeed boqortooyoyinkii woqooyi iyo koonfureedba mar kale addoonsi ayaa loogu celiyey. Waxsii sheegyadu waxay ka gudbaan taariikhda nebiyadeed ee Israa’iiltii qadiimiga ahayd ee dhabta ahayd una gudbaan Israa’iilka ruuxiga ah ee casriga ah, sidaas yeelitaankooduna mawduuca calaamadaha oo dhan ee nebiyadeed waa addoonsi.

Waxsii Ishacyaah cutubka toddobaad ku jirta waxaa nebi Ishacyaah u soo bandhigay boqorkii sharka lahaa ee Axaas sannadkii 742 BC, xilli la aqoonsanayay in dagaal sokeeye oo soo fool leh uu ka dhex qarxi doono woqooyi iyo koonfur. Boqortooyadii koonfureed ee Axaas waxay ahayd dalkii ammaanta lahaa ee dhab ahaan u jiray ee Israa’iiltii qadiimiga ahayd. Sannadkii 1798, dalkii ammaanta lahaa ee ruuxiga ah ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah wuxuu bilaabay inuu xukumo isagoo ah boqortooyadii lixaad ee waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah. Markii toddobadii waqti ee ka geesta ahaa dalkii ammaanta lahaa ee dhab ahaan u jiray ay dhammaadeen sannadkii 1844, waxaa jiray, sida taariikhdiisii boqor Axaas, dagaal sokeeye oo soo fool leh. Markii la gaadhay 1844, qalalaasihii xisbiyada siyaasadeed ee kala jabayay oo isbahaysiyo samaysanayay wuxuu ku dhowaaday inuu si buuxda ugu dego laba dabaqadood oo aragtiyo siyaasadeed ah. Marka laga eego addoonsiga, Dimuqraadiyiintu waxay taageersanaayeen addoonsiga, Jamhuuriyiintuna waxay ka soo horjeedeen addoonsiga. Laga soo bilaabo 1798 ilaa bilowgii dagaalkii sokeeye ee 1860, geeddi-socodkii lagu horumarinayay laba dabaqadood oo xisbiyo siyaasadeed ah wuu degganaa.

Axaas wuxuu matalayay dalka ammaanta leh ee suugaaneed, sidaas daraaddeedna wuxuu tusaale u ahaa dalka ammaanta leh ee ruuxiga ah. Taariikhda Axaas waxay tusaale u tahay taariikhda waxsii sheegista halkaas oo waxsii sheegistu lagu dhawaaqay 742 BC, sidaas darteedna waxay tusaale u tahay taariikhda meesha ay waxsii sheegistu ku dhammaatay. Bilowgii taariikhda, boqortooyada woqooyi oo ka koobnayd toban qabiil ayaa ka go’day labada qabiil ee kale iyagoo ka

mudaaharaadaya dawladdii Ilaah dhisay ee labada qabiil ee koonfureed. Tobankii qabiil ee woqooyi waxay samaysteen isbahaysi la leh Suuriya, taas oo tusaale u ah xulafada u dhaxaysa isbahaysiga koonfureed iyo awood si astaan ah loogu matalay Suuriya.

Soo koobiddan gaaban waxay tilmaamaysaa in toddobada waqti ee Laawiyiintii labataan iyo lix ay yihiin ballan axdi ah oo soo bandhigaya ama barako ku timaadda addeecidda ama “habaarka” addoonsiga ee ku yimaadda caasinimada. Boqortooyooyinkii woqooyi iyo koonfureed waxay ku bilaabmeen iyagoo wada ah hal qaran oo laga soo samatabbixiyey addoonsi, si ay haddana mar kale ugu noqdaan addoonsi dhammaadkoodii kala duwan.

Shan iyo lixdanka sannadood ee dhammaadka waxsii sheegyadaas addoonsiga ah waxay ku soo dhammaadeen Israa’iilka ruuxiga ah oo ku sugan dalka ruuxiga ah ee ammaanta leh, isaga oo jooga bartamaha ugu qumman ee dagaal sokeeye oo waqooyigu kula jiro koonfurta. Kuwii iska soo horjeeday ee dagaalka sokeeye waxay ahaayeen boqortooyo samaysatay isbahaysi oo ka go’day dowladdii Ilaah dhidibada u taagay ee ku taallay boqortooyadii ka soo horjeeday.

Laga bilaabo 1798 ilaa dagaalkii sokeeye, geeska Jamhuuriyadda waxaa la mariyey hannaan soo saaray laba dabaqadood oo iska soo horjeedayaal siyaasadeed ah, kuwaas oo matalayey laba dhinac oo ka mid ah arrimaha addoonsiga. Iska soo horjeedayaashii taageersanaa addoonsiga ee doonayey in ay sii wadaan ku-dhaqanka addoonsiga ayaa ku guul-darraystay dagaalka.

Laga bilaabo 1798 ilaa dagaalkii sokeeye, geeskii Protestantism-ka waxaa la geliyey hannaan soo saaray laba dabaqadood oo cadowyo diineed ah kuwaas oo matala laba dhinac oo ka mid ah arrimaha addoonsiga. Cadowyadii taageersanaa addoonsiga ee doonayay inay sii wadaan fahamkii asalka ahaa ee waxsii sheegidda addoonsiga ayaa ku guuldarraystay dagaalka.

Sannadkii 1863 geeskii Jamhuuriyadda wuxuu ku guulaystay inuu diido ku-dhaqanka addoonsiga.

Sannadkii 1863 geeskii Protestantism-ka ayaa ku guulaystay inuu diido waxsii sheegiddii addoonsiga.

Markay sidaas yeelayeen, waxay diideen hawshii Miller, oo ahaa Eliyaasii wakhtigiisa. Sidaas oo kalena waxay diideen “dhaartii Muuse,” oo ahayd dhagaxii aasaaska u ahaa wakhtigooda. Muuse iyo Eliyaas markaas waa la diiday, hase yeeshee waxay soo noqdeen Sebtembar 11, 2001.

Alfa iyo Oomega, Af-yaqaankii yaabka badnaa, wuxuu saxeexiisa rabbaaniga ah ku diiwaangeliyey dhammaan waxsii-sheegidda wakhtiga ee “dhaartii Muuse” taas oo Isagu qudhiisu ugu dhawaaqay inuu yahay Palmoni, Tiriyaha Yaabka Badan. Haddaaydnaan rumaysan, hubaal ma taagna doontaan.